

Улсын Их Хурлын Тамгын газар
Судалгааны төв

“ТӨРИЙН ӨНДӨР АЛБАН ТУШААЛТНЫ ЭРХИЙГ ХЯЗГААРЛАХ” ЗАРИМ АСУУДАЛ

(ОХУ, БНХАУ, АНУ, КАНАД УЛСЫН ЭРХЗҮЙН ХОЛБОГДОХ ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ЖИШЭЭН ДЭЭР)

№ СТ – ¹² / 230

Захиалагч: **Ж. Батзандан** (УИХ -ын гишүүн)

Гүйцэтгэсэн: **Г. Чулуун** (шинжээч)

Улаанбаатар хот, 2012.12.03

“ТӨРИЙН ӨНДӨР АЛБАН ТУШААЛТНЫ ЭРХИЙГ ХЯЗГААРЛАХ” ЗАРИМ АСУУДАЛ

(ОХУ, БНХАУ, АНУ, КАНАД УЛСЫН ЭРХЗҮЙН ХОЛБОГДОХ ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ЖИШЭЭН ДЭЭР)

Өмнөтгөл

Төрийн өндөр албан тушаалтан [нийгэмд ил үзэгдэх] том эрх мэдэлтэй, хангалттай өргөн бүрэн эрхтэй байдаг. “Бусдаас давуулаг боломжит” энэ эрхэмийн дур зоргод хориг хязгаар тавихгүй бол тэрбээр албан тушаалаа урвуулан ашиглах замаар хувийн сонирхолоо гүйцэлдүүлэх боломжтой; гэж үзнэ. Албаны “бүрэн эрх” –ийн нэр нөлөөгөөр хувийн зорилгоо хэрэгжүүлнэ гэдэг улсын эрх ашигт хохирол учруулна; гэсэнтэй утга дүйх үг юм.

Монголд, төрийн өндөр [дээд] албан тушаалтны хамрах хүрээ УИХ –ын 2002.11.08 –ны өдрийн №73 тогтоолын агуулгаар дам тодорхойлогдсон байдаг. Захиалагчаас¹ ирүүлсэн хүсэлтэд “улстөрийн болон төрийн өндөр албан тушаалтны эрхийг [доорхи 3 чиглэлээр] хязгаарласан гадаадын улс орны² эрхзүйн зохицуулт” –ын талаар тухайлан анхаарах талаар дурдсан байв. Үүнд:

1. Төрийн өндөр албан тушаалтны “гадаадад, хадгаламжийн болон харилцах данстай байх” эрхийн хязгаарлалт;
2. Гадаадын харъяат эхнэр [нөхөр] –тэй төрийн албан тушаалтны эрхийн хязгаарлалт;
3. Төрийн өндөр албан тушаалтны гадаад оронд үнэт цаас эзэмших эрхийн хязгаарлалт;

УИХ –ын 2002 оны 73 дугаар тогтоолын нэгдүгээр хавсралтад төрийн өндөр албан тушаалыг нэгбүрчлэн нэрлэж заасан ба тэрэн дотор төрийн захиргааны, төрийн тусгай, мөн, төрийн улстөрийн албан тушаалын аль аль нь багтдаг. Төрийн захиргааны болон төрийн тусгай алба [бол, хууль зааснаар] төрийн жинхэнэ албанд хамаарна. Мөн, Төрийн албаны тухай хуулийн 5 дугаар зүйлд, төрийн улстөрийн албан тушаалын нэр, хүрээг тодорхойлсон бөгөөд тэдгээр тушаалтнуудаас, ангилал зэрэглэлийнхээ дагуу төрийн өндөр албан тушаалтанд чухам аль нь хаана хамаарахыг дээрх 73 дугаар тогтоолоор нэгмөр шийдсэн юм.

Харин, гадаадын улс орны холбогдох хууль тогтоомжид, төрийн албан тушаалтны эрхийг [янз бүрээр] хязгаарлахдаа, хязгаарлалтуудыг их төлөв, төрийн албан хаагчийн зэрэг зиндаанаас гэхээсээ илүү, төрийн албаны зарчим, төрийн албаны ёс зүйн үүднээс [бүхэлд нь харж] нийтлэгээр тогтоохыг эрмэлзсэн гэж хэлж болохоор байдаг. Тиймээс, бид “төрийн албан тушаалтны эрхийн хязгаарлалтын асуудал” –ыг, гадаад улс орны хууль тогтоомжийн үзэл санааг “дагасхийн”, тэдгээрийг “нийтлэг өргөн хүрээнд” авч үзлээ.

Төрийн албан хаагчийн, түүний дотор төрийн өндөр албан тушаалтны эрхийн хязгаарлалтын асуудал, түүний хамрах хүрээ, дэлхийн улс орнуудын хууль тогтоомжид [ерөнхийдөө, гадаад эхнэр нөхрийн асуулыг эс тооцвол] түгээмэл тусгалтай юм. Тэдгээр нийтлэг “арга хэрэгсэл” хуулийн хэрэгжилтийнхээ талаас хэлбэрэлтгүй байж чадаж гэмээнэ үр дүнгээ дүүрэн өгөх, асуудлыг бүрэн зохицуулах боломжтой гэж үздэг бөгөөд энэ чиг хандлагаар эдүгээ зүүн Европын болон Азийн олон улс орон явж байна. Харин, Англи, Францын туршлагад “тэдний

¹ УИХ –ын гишүүн Ж. Батзандан, албан бичиг №10/3338, 2012.11.23;

² ОХУ, БНСУ, ... бусад;

нийгмийн уламжлалт сэтгэлгээ” хэтэрхий гүн тусгалтай; тул бусад улс орнуудад таарамжаар сайн биш гэж үздэг; гэсэн. Тэндэхийн “эрхэм дээдсүүд” хэзээнээсээ “тусгай каст” маягтай явж ирсэн, тэднийг бэлтгэх, “гаргаж ирэх” тогтолцоо нь ч харьцангуй өөр гэдэг.

Өөр нэг ажиглагдсан нийтлэг хандлага бол гадаадын улс орнуудад, төрийн албан хаагчийн эрхийн хязгаарлалтыг, голчлон “албан тушаалтны ашиг сонирхлын зөрчил” –ийн талбарт, мөн түүнчлэн, коррупцийн эсрэг бодлого тэмцлийн эрхзүйн хэм хэмжээний ерөнхий голдрилд хамаатуулан зохицуулдаг ажээ.

а) ОХУ –д

Төрийн өндөр албан тушаалтны эрхийг хязгаарлалтын чиглэлд өнөөг хүртэл үйлчилж ирсэн ОХУ –ын хууль эрх зүйн зохицуулалт [нийгмийн] шаардлага хангахгүй болсон, “хоцрогдсон” байна, түүнийг даруй өөрчлөх ёстой гэсэн байр суурьтай ОХУ –ын Төрийн думын хэсэг депутат шинэ хуулийн төсөл [саяхан] өргөн барьсан (2012.8.02) ба тэрхүү төсөл эдүгээ хараахан батлагдаагүй байна.

ОХУ –д хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа хууль тогтоомжид [эдгээр төслөөр санал болгож байгаа] асуудлууд тусгалаа огт олоогүй буюу өнөөг хүртэл тодорхой хуулийн зохицуулалтгүй явж ирснийг тэмдэглэн хэлэх нь зөв болов уу..

Действующее законодательство Российской Федерации **не предусматривает** предлагаемые законопроектом запреты и ответственность для вышеперечисленных Лиц.

Хуулийн тэрхүү [хүлээгдэж буй] өөрчлөлтөөр, орост, төрийн өндөр тушаалтны “хадгаламжийн болон харилцах дансны асуудал” –ыг хэрхэн зохицуулах чиг төлөвтэй байгааг уг баримт бичийн эхээс шууд харъя. Хууль санаачлагчдын өргөн барьсан төсөл “Зарим хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай” гэсэн ерөнхий нэртэй бөгөөд түүний агуулгын холбогдох хэсгийг бид энд утгачилсан орчуулгатайгаар хураангуйлж авав.

Төрийн албаны “чиновник” –уудын ашиг сонирхлын зөрчлийг хязгаарлах, өмч – бизнесийн чиглэлээрх эрх хэмжээг зохицуулах бодлого алхам ОХУ –д шинэ зүйл биш, үргэлж яригдсаар ирсэн хүлээлттэй хуучин асуудал юм. Энд тэрхүү оршсоор ирсэн хуучин асуудлыг “шинээр зохицуулах” тухай ярьж байгаа болно.

Орост, “чиновник, сановник” гэж үзэгдэхүйц эрх мэдэл бүхий төрийн өндөр албан тушаалтныг хэлдэг. Энгийн, ардын “яриан хэллэг” юм. Хуулийн хэлэндээ [бол] тоочиж дуусахгүй урт нэр жагсаалтаар илэрхийлэгдэх зарим бэрхшээл үүсгэх тул “төрийн өндөр тушаалтан” гэдэг оноосон тойм нэрийг баримталж өгүүлэмжийг бяцхан хялбаршуулъя.

* * *

“Зарим хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хууль” (ОХУ, фед. закон) -ийн төсөл

Төслийн 1 дүгээр зүйлд,

- “Нэр бүхий албан тушаалыг хашиж буй төрийн албан хаагч, түүний эхнэр [нөхөр], мөн, гэр бүлийн насанд хүрээгүй хүүхдийн нэр дээр, гадаадын банкинд, гадаад улсын нутаг дэсвэрт хадгаламж (депозит) –тай, үл хөдлөх хөрөнгөтэй, гадаадын компанийн үнэт цаастай байхыг хориглоно” [үүнээс гадна тэнд, өөр дэд заалтаар, төрийн өндөр тушаалтнуудад депозит болон харилцах данс нээхийг, мөн, гадаадад үл хөдлөх хөрөнгө,

гадаадын компанийн үнэт цаас эзэмшигч болохыг хоригложээ] Дээрх нэмэлтийг “Коррупцийн эсрэг тэмцэх тухай хууль” -д оруулахаар төлөвлөж байгаа болно.

Төслийн 2 дугаар зүйлд,

- дээрх 1 дүгээр зүйлд заасныг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын тухай [энд] дурджээ. Хууль зөрчигчийг энэ тохиолдолд “5 – 10 сая рубль – ээр торгох, эсхүл, 5 хүртэлх жилийн хорих ял оноон тодорхой нэр бүхий албан тушаал хаших эрхийг нь 3 хүртэл жилээр хасна” гэсэн байна. Энэ өөрчлөлтийг хууль санаачлагчид ОХУ –ын Эрүүгийн хуульд оруулахаар төлөвлөжээ.³

наказывається штрафом в размере от пяти до десяти миллионов рублей или лишением свободы сроком до пяти лет с лишением права занимать определенные должности на срок до трех лет

Төслийн 3 дугаар зүйлд,

- Нэр бүхий албан тушаал хашигч төрийн албан хаагчид, хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхлэх үед (2013.01.01) –д [түүнд хамаатаж байсан] хадгаламжийн болон харилцах дансны, мөн түүнчлэн, гадаадад байгаа үл хөдлөх өмч хөрөнгө, гадаадын компанийн үнэт цаасны асуудлаа 2013.6.01 – ний дотор [энэ] хуулийн өөрчлөлтөд нийцүүлэн нэг мөр цэгцэлж дуусгасан байх; -ыг заасан.
- Нэр бүхий албан тушаал хашигч төрийн албан хаагч хэрэв (энд дурдаж буй төрөл зүйлд хамаарах) данс, өмч хөрөнгийг бусдаас өвлөлийн журмаар авсан бол тэдгээрийг өвлөж авсан өдрөөсөө хойш 1 жилийн дотор “отчуждение” хийх замаар хуульд нийсэн арга хэмжээ авна.

Иргэний эрх зүйд “отчуждение” гэдэг нь, - передача имущества в собственность другого лица; один из способов осуществления собственником правомочия распоряжения своим имуществом. Различаются отчуждение возмездное (купля - продажа) и безвозмездное (дарение)

- Нэр бүхий албан тушаалд шинээр томилогдсон албан тушаалтан, тухайн ажилд томилогдсоноосоо хойш 6 сарын дотор хадгаламжийн болон харилцах дансны болон гадаадад байгаа үл хөдлөх хөрөнгө, гадаадын компанийн үнэт цаасны асуудлаа хуульд нийцүүлэн цэгцэлж дуусгана.
- Нэр бүхий албан тушаалаас чөлөөлөгдсөн (халагдсан) хүний энэ хуулиар хязгаарлагдаж байсан [эдгээр] эрх, түүнийг халагдсанаас хойш 3 жилийн дотор эргэж сэргэхгүй.

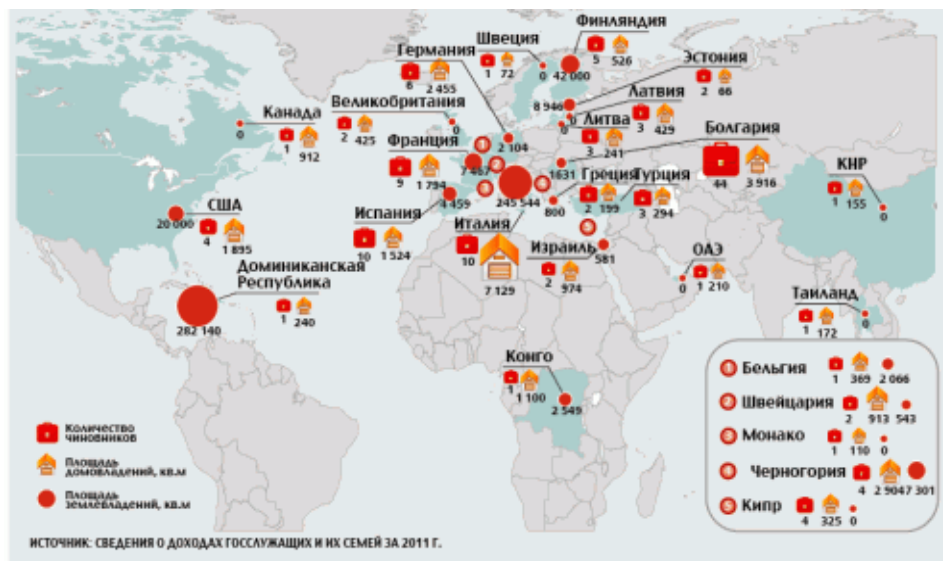
Хуулийн төсөлд, өмнө дурдсан эрхийн хязгаарлалтуудыг “тодорхой нөхцөлд хэрэглэхгүй байх” тохиолдлуудыг ч нэмж зааж өгчээ. Үүнд:

- a) алба үүргийн гүйцэтгэлийг хангах зориулалтаар [энд зааж тодорхойлсон] төрийн нэр бүхий өндөр тушаалтан гадаадад харилцах данстай, өмч хөрөнгөтэй байж болно.
- b) мөн, нэр бүхий албан тушаал хашигч төрийн албан хаагч, шаардлагатай тохиолдолд зөвхөн боловсролын зориулалтаар ба эмнэлгийн туслалцаа авах зорилгоор гадаадад харилцах данстай байх, түүнийг нээлгэх, ашиглах эрхтэй.

³ Собрание законодательства Российской Федерации, 1996, N 25, ст. 2954;

“Зарим хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хууль” (ОХУ, фед. закон) -ийн төсөл уртаашаа 4 заалттай цомхон юм. Холбооны хуулийн төсөл [энэ агуулгаараа] өөрчлөлтгүйгээр батлагдвал, хуулийг 2013.01.01 –ний өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр дагаж мөрдөхөөр тусгажээ.

(Зураг - 1)

Төр засгийн (ОХУ) өндөр тушаалтны гадаад дахь үл хөдлөх хөрөнгийн тойм мэдээлэл (зураг, хүснэгтээр)⁴

Хууль санаачлагч зарим депутатууд (И.Пономарёв, С.Железняк ... нарын зэрэг) -ын ярьж “нотолж” байгаагаар “Төрийн өндөр албан тушаалтан, төрийн Думын депутат (тэдгээрийн гэр бүл) гадаадын банкинд хадгаламжийнхаа 50% -аас дээш хэсгийг хийсэн тохиолдолд Холбооны аюулыг хамгаалах газар (ФСБ) –аас түүнийг “анхаарах”, мөрдөх үүрэгтэй. ФСБ хяналын хүрээнд орсон “объект” –ын “гадаадын эрх ашгийн төлөө ажиллаж байгаа эсэх” -ийг болон түүний хамаатан садан гадаадын тагнуул эсэхийг шалгаж тодруулах ёстой. ОХУ –ын төрийн өндөр албан тушаалтан, улстөрчид гадаад улс оронд өмч хөрөнгөтэй, гадаадын банкинд данс хадгаламжтай байх тэр тохиолдолд, тэд хүссэн хүсээгүй “сэтгэлзүйн хүлээстэй” болно. “Гадаадын агент” гэсэн хэллэг хуулийн төсөлд орох [хэрэглэгдэх] боломжтой. Тэгээд ч ер нь, сонгогч түмэн тийм өмч хөрөнгийн үүсэл гарвалыг нь мэдэх эрхтэй. Энэ бүхэн тунгалаг төрийн төлөө хийх нэг алхам” гэнэ. И.Пономарев нарын энэ аргумент төслийн хэлэлцүүлгийн урьдчилсан шатанд олонхийн дэмжлэг авсан байдаг. Хуулийн энэ төсөл хэлэлцүүлгийн шатандаа яваа юм.

* * *

ОХУ –д, гадаадын харъяат эхнэр (нөхөртэй) хүнийг төрийн албанд ажиллуулахгүй байх чиглэлд бас нэг өөр хуулийн төсөл [өмнөхтэй зэрэгцээд] явж байгаа. Хууль санаачлагчдын тэрхүү төсөлд “ОХУ –ын төрийн албаны өндөр тушаалтан гадаадын хүнтэй гэр бүл болж болохгүй” –г хуульчилахаар тусгажээ.

Энэ [төсөл] хууль болж гарсан тохиолдолд, “төрийн өндөр тушаалтны эхнэр (нөхөр) гадаадын харъяат байх ахул, тухайн албыг уг тушаалтан хаших эрхгүй; буюу, гадаад хүнтэй гэр бүл үүсгэвэл тэрхүү төрийн өндөр албан тушаалтан “ажлаасаа чөлөөлөгдөх” юм.

⁴ Хүснэгтийг ард хавсаргав.

Хууль санаачлагчдын өгүүлснээр, тэд, ийм арга замаар төрийн албаны нууц гадаадад алдагдахаас сэрэмжлүүлж байгаа аж. Гадаадын хүнтэй гэр бүл болсон явдал нь өөрөө тухайн хүний хувьд “гадаадаас хараат” байх [нэг] үндэс мөн; гэж тэд үзсэн байна. Төрд ажиллах хүн сонголтоо өөрөө хийнэ. Гадаад эхнэрээ дагах уу гос-албаа дагах уу гэдэг нь “тухайн хүний өөрийнх нь хэрэг” байх юм.

Энд нэг зүйлийг нэмж дурдах ёстой. ОХУ –ын хувьд, Тусгаар тогтносон хамтын нөхөрлөлийн орнууд [СНГ] –ыг бусад улс орнуудаас ялгамжтай авч үзэж байгаа. Үүнийг хууль санаачлагчид “ЗХУ –ын үед буюу бид саяхан болтол үндсэндээ нэг хэл соёлтой нэг улс үндэстэн байсан учраас, СНГ –ийн орнуудад бусдаас “өөрөөр хандах” учир шалтгаан байна; хэмээн тайлбарладаг. Өөрөөр хэлбэл, СНГ –ийн орнуудад оросын төрийн албан хаагчийн хадгаламж, харилцах данс, үл хөдлөх хөрөнгө, үнэт цаас ... мөн, гадаад эхнэр [нөхөр] –т хамаатах эрхийн хязгаарлалтууд хийгдэхгүй.

Стоит отметить, что страны СНГ не войдут в реестр зарубежных государств, где nepoзвoлитeльнo poccийcким чинoвникaм, бaнкирaм и гoccлужaщим имeть нeдвигимocть.

Гэвч, хууль санаачлагчдын дээрх төслүүдийг бусад зарим депутатууд “маргаантай, бүтэшгүй” асуудал гэж хатуухан шүүмжилсээр байна. Тиймээс, хуулийн [эдгээр] төслүүд амархан батлагдахааргүй байдал ороод байгаа болно. Эсэргүүцэгч талын сөрөг үндэслэлүүд ихэнхдээ ерөнхий шинжтэй байв. Жишээлбэл,

- Хуучин ЗХУ –ын үед зөвлөлтийн хүн гадаадын иргэнтэй гэр бүл болох бүтгүүлэх явдал үндсэндээ “хориотой шахуу” амаргүй асуудал байсан. Хууль санаачлагчдын энэ мэт “глупость” заримдаа эмгэнэлт инээдэмийн хэмжээнд бууж ирж байна. Энэ бол ухралт. Төрийн өндөр албан тушаалтны хилийн чанад дахь өмч хөрөнгийг шалгаж ... тоолж тогтоох нь “технически талаасаа бараг боломжгүй, бүтэшгүй талдаа” ажил юм.
- Асуудлаа хууль санаачлагчид төсөлдөө [бас] буруу томъёолсон байна. Зүй нь, гадаадын харъяат эхнэр нөхөртэй хүнийг төрийн өндөр албан тушаалд томилохыг хязгаарласан зүйл заалт [гэж] ярих хэрэгтэй мэт. Гэтэл төсөлд эсрэгээр нь өгүүлээд байна. Иргэнээ “гадаадын хүнтэй гэрлэхийг хориглоно” гэдэг түгээмэл эрх зүйн үүднээс байж боломгүй алхам ... г. м.
- Бидэнд барьж авч яаралтай шийдүүштэй улс орны аюулгүй байдал аюул занал учруулсан “илүү” бодит том том асуудал хангалттай их байна. Бид чоно харахгүй, хулгана зурмаар хөөцөлдөөд байна. (Мы стреляем по воробьям, не замечая бегемотов) Төрийн өндөр тушаалтны гадаадад байгаа хөрөнгө - хадгаламжийн тухайд бол “онц их хэмжээтэй” –г нь хориглож болох юм. Асуудлыг хавтгайруулмааргүй байна. Макро түвшний том юмаар оролдмоор байна.
- Оросын улстөрийн мэдээллийн төв (Москва) -ийн Ерөнхий захирал проф. А. Мухин хууль тогтоогчдын гаргасан энэхүү санал санаачлагыг “Энэ бүхэн хэрээс хэтэрсэн хоосон сүржигнэл. Хэт өргөн хүрээг хамарсан ... [баахан] хатуурхсан ийм олон хориг тээг баруунд боловсрол эзэмшсэн өнөөгийн олон зуун шилдэг удирдагчдыг айлган дайжуулж, тэднийг төрийн албанаас арга буюу дутаахад хүргэнэ” гэж шүүмжлээд, эцсийн бүлэгт, төрийн Думын чуулганы хуралдааны танхимд саруул ухаан ялж [уг асуудал дээр] “бүхнийг хаах, бүгдийг хорих” гэсэн арга хандлагаасаа бид татгалзаж

таарах байх. Иргэн хүний конституциар хамгаалагдсан эрхэд халдаж болохгүй. “Чиновники тоже люди” (тэд ч мөн хүн шүү дээ) ГЭЖЭЭ.

b) БНХАУ –д

Хятадын нийгэм улстөрийн тогтолцоо манайхаас эрс өөр. Төрийн өндөр тушаалтны “сахилга бат” –ын асуудлыг тэнд Хятадын коммунист намын “Намын төв комисс” (1970 –аад оноос хойш) хариуцдаг. 2007 онд Авилгын эсрэг байгууллагатай болсныг “хянан шалгахын сайд” удирддаг. Тус байгууллагын нэг чиг үүрэг нь “... асуудалд шууд болон дамаар холбогдсон төрийн түшмэдүүдийг хариуцлагаас мултрах бололцоогүй болгох, хяналтыг эрчимжүүлэн чангатгах” явдал юм.

БНХАУ –ын Төрийн зөвлөлөөс төрийн түшмэдүүдийн эрхийг “энд хөндсөн чиглэл” –ээр хатуу чанга хязгаарласан байдаг. Хятадын төрийн зөвлөлийн циркулярт,

- Төрийн эрх мэдэлтэн биржийн акци бэлгэнд авч болохгүй;
- Байшин ба автомашиныг “эргэлзээ төрүүлэм бага үнээр” хямдхан худалдан авч болохгүй;
- Тарийн албан хаагч мөрийтэй тоглох аваас түүнийг авилгын мөнгөө “угаасан” хэмээн үзнэ;
- Төрийн алба тушаалаас (огцорч) буусны дараа өндөр цалинтай ажил албанд очих талаар хэн нэгэнтэй тохиролцохыг хориглоно; ... гэхчилэнгээр заасан байдаг.

Хятадын авилгын эсрэг тэмцлийн нэг онцлог тактик нь “төрийн эрх мэдэлтнийг нэг ажилд, “нэг газар” удаахгүй байх, тэднийг ротацаар байнга сэлгэн өөрчлөх” явдал юм. Энэ арга “үр дүнтэй” гэдгээ цаг хугацааны уртад хангалтай нотолсон; гэж тэнд үздэг ажээ.

Хятадын авилгын эсрэг кампанит ажлын эрчимжилтийн бас нэг илрэл нь “хөдөөгийн элит” – үүдийн үйл хөдлөлийг хянах явдал; гэнэ. Энэ нь, манай зарим улстөрчдийн сүүлийн үед сөхөж ярих гээд байгаа “орон нутгийн олигархи” –ийн асуудал мөн бололтой. Хятадын, нам төвт улстөрийн тогтолцоо “намын орон нутгийн удирдлагын [өнөөгийн] бие даах гэсэн зарим байдлыг” илт таашаахгүй байгаа бөгөөд, тэднийг, дээрээс, төвөөс шууд “хараат байдалд барьж” байх чиглэлд урьдын адил анхаарсаар байна.

c) Канадад

Канадад төрийн албан хаагчийн ашиг сонирхлын нийтлэг зөрчлийг шийдэхтэй зэрэгцүүлээд “парламентын коррупцийн эсрэг” бодлогын явцуу хүрээг ч давхар анхаардаг байна.

Канадын хууль тогтоомжоор, бизнесийн талбарынханы улстөр хийх боломжийг “байх ёстой үзэгдэл” –ийн хэмжээнд, “тодорхой хүрээ хязгаарын дотор” авч үздэг. Парламентын гишүүдийн бизнесийн ертөнцтэй холбогдох хэм хэмжээг, тэнд, эрхзүйн талаас нь нарийн тохируулахыг эрмэлзсээр иржээ. Энд, хандлагын хэд хэдэн чиг байх бөгөөд, тэдгээрт,

- Парламентын гишүүний ба тухайн хүний бизнесийн менежерийн үүргийн зөрчилдөөнийг шийдэх;
- Парламентын гишүүний үнэт цаас эзэмших эрхийн асуудал;

- Парламентын сонгуулийн кампанийн үед сурталчилгааны зориулалттай санхүүгийн эх үүсвэр олох зарцуулах тухай асуудал ... зэргийг дурдаж болно.

Парламентын гишүүний [улстөрийн] үүрэг хариуцлага тухайн гишүүний эдийн засгийн ашиг сонирхол хоорондоо “зөрчилдөхгүй” байх нэг гол нөхцөл нь ... албан тушаалтны үйл ажиллагааны тайлагнал, ил тод байдал гэж үзнэ. Канадад, парламентын гишүүний эрхийн хязгаарлалтын асуудлыг “конституцийн ба эрүүгийн хууль” –ийн агуулгын хязгаар дотор авч үзэж ⁵ Норм тогтоожээ. Энэ Норм парламентын 2 танхимын бүх гишүүдэд төдийгүй засгийн газрын гишүүдэд ч хамаарна.

Канадын эрүүгийн хууль парламентын коррупцийн илрэлийн нэг тод хурц хэлбэрт тооцогддог “гишүүний авилгал” -ыг үндсэн хууль зөрчсөн ... бүр, **урвалт** (государственная измена) –ын хэмжээнд авч үздэг байна. Ийм зөрчил гаргасан парламентын гишүүнд 14 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял оноох бөгөөд шүүхээр гэм буруутай нь тогтоогдсон мөчөөс эхлэн тухайн “гишүүний мандат” автоматаар хүчингүй болно.

Канадад, [жирийн] парламентын гишүүн үнэт цаас эзэмших, бизнесийн байгууллагадаа пост эзлэх эрхтэй ч, энэ “нээлтэй эрх” нь хуулийн олон “нөхцөл” –үүдээр тодотгогдожээ.

Все депутаты обязаны ежегодно сообщать в письменном виде подробные данные о компаниях, в которых они являются директорами, менеджерами или служащими, а также о корпорациях или фондах, ценными бумагами которых они владеют. В связи с существованием указанных ограничений современные канадские парламентарии предпочитают не заниматься предпринимательством после прихода в политику. Лишь некоторые из них сохраняют побочный род занятий - юридическую или медицинскую практику, которая может считаться специфическим видом бизнеса. Часть депутатов владеет небольшими пакетами акций, обычно в семейных фирмах.

1985 онд канадад төрийн албан хаагчийн Эд хөрөнгийн этикийн кодекс (нийтлэг дүрэм) батлагдсан бөгөөд уг дүрмээр ашиг сонирхлын зөрчлийн үед төрийн албан хаагчийн баримтлах байр суурь, ёс зүйн хэм хэмжээг нэгмөр тогтоожээ.

Эд хөрөнгийн этикийн дүрмийн агуулга 4 хэсэгтэй бөгөөд түүний 2 дахь хэсэгт, энд бидний тухайлан сонирхоод байгаа “төрийн албан хаагчийн зарим эрхийн хязгаарлалт” –ад холбогдох асуудлууд хөндөгдсөн байна. Төрийн албан хаагчийн Эд хөрөнгийн этикийн дүрэм ёсоор, төрийн албан хаагч доорхи шаардлагыг заавал биелүүлэх үүрэгтэй. Үүнд:

а) Төрийн албанд тохоон томилодсоноосоо хойш 60 хоногийн дотор эрх бүхий байгууллага албан тушаалтанд [өөрийн] Өмч Хөрөнгийн Илтгэл бичиж өгнө. Илтгэлд бичигдвэл зохих өмч хөрөнгийн төрөл болон хүлээх үүрэгт,

- [эзэмшиж байгаа] корпорац, компанийн акци, облигац;
- янз бүрийн хувийн компани корпорацийн зүгээс тэдгээрт тавигдах хяналт;
- газар эзэмших төрөл бүрийн эрх;
- ашиг орлого өгдөг өмч хөрөнгө, тоног төхөөрөмж;
- гадаад валют; (хэрэв тэдгээрийг “сэгсэрч хөдөлгөж” ашиг олдог бол)
- бусдад олгосон зээл;

⁵ Нормы уголовного и конституционного права;

- албан үүрэг гүцэтгэх үед ашиг сонирлын зөрчил үүсгэж болох бусад учир шалтгааныг [нэмж] дурдах;

b) Ашиг олох зориулалтгүй, мөн хувийн хэрэглээний эд зүйлс, өмч хөрөнгийг Илтгэлд дурдахгүй. Энэ төрлийн өмчид дараахь эд зүйлс орно. Үүнд:

- орон сууцны байшин барилга;
- гэр бүлийн эдлэн газар, зуслан;
- мебель тавилга;
- урлагийн бүтээл, хуучны үнэт эдлэл;
- автомашин түүтэй адилтгах бусад төрлийн хувийн эзэмшлийн техник;
- үнэт цаас, биет мөнгө; ... г. м.

Төрийн албан хаагч ашиг сонирлын зөрчил үүсгэх боломжтой эд хөрөнгөө худалдах, эс бөгөөс, итгэмжлэгдсэн этгээдийн нэр дээр (томилогдоноосоо хойш 120 хоноийн дотор) түр шилжүүлэх эрх үүрэгтэй. Энэ зорилгоор, эд хөрөнгөө эхнэр (нөхөр), гэр бүлийн бусад гишүүдийн нэр дээр шилжүүлэхийг хориглоно, ингэж шилжүүлэхийг “хуулийн тодорхой зүйл заалтын үзэл санааг гуйвуулан, түүнийг ёс бусаар тойрох оролдлого” гэж үзнэ.

Канадад төрийн албан хаагч эрхэлсэн ажлынхаа хажуугаар, түүнтэй “ашиг сонирхлын харшилдаан үүсгэхгүй” тийм ажил үйл эрхлэх боломжтой гэж үздэг. Дүрмийн шаардлага биелүүлээгүй түүнийг зөрчсөн албан хаагч эрхэлж буй ажлаасаа халагдах хүртэл шийтгэл хүлээнэ.

c) АНУ –д

1990.10.17 –нд АНУ –ын Ерөнхийлөгчийн № 12731 захирамж - тушаал гарч, түүгээр тэнд, төрийн [гүйцэтгэх салаа мөчрийн] өндөр тушаалтны дагаж мөрдөх ёс зүйн хэм хэмжээ, зарчмыг тогтоожээ. Тэнд, “төрийн алба бол дотор нь ажилласан хүн нь санхүүгийн ямар нэгэн ашиг хонжоо харах ба бодох боломжгүй тийм алба” гэж тодорхойлжээ.

АНУ –д, төрийн өндөр тушаалтан эрхэлж буй албан тушаалынхаа цалингаас өөр нэмэгдэл орлого боломж хязгаарлагдмал явж ирсэн уламжлалтай. АНУ –ын Ерөнхийлөгчийн томилсон төрийн өндөр албан тушаалтан бүрэн эрхийнхээ хугацаанд өөр бусад ямар ч нэр хэлбэрийн нэмэлт орлого олох эрхгүй юм.

Америкийн төрийн өндөр тушаалтнуудын “ашиг орлого” –ын асуудлыг дээрх захирамжаас гадна, Засгийн газрын ёс зүйн Акт [Акт об этике в правительстве, 1978] –аар зохицуулагддаг. Захирамжлалын тэрхүү Акт анх гарч хэрэгжихдээ Цагаан ордны болон салбарын яамдын бүх түшмэлээс доор дурдсан мэдээллийг “тусгай заавар журмын дагуу” 90 хоногийн дотор багтаан гаргуулж авсан байдаг. Үүнд:

1. Тухайн түшмэл өөрөө шууд болон эхнэр (нөхөр), гэр бүлийн бусад гишүүдээрээ дамжин ямар нэгэн байдлаар [үйл ажиллагаагаар] холбогддог корпорац, компани, пүүс, бусад бизнесийн байгууллага, мөн түүнчлэн ашгийн бус байгууллага, боловсролын байгууллагуудынхаа нэрийн бүрэн жагсаалтыг гаргаж өгнө.

Энд яригдаж байгаа “ямар нэгэн байдлаар холбогдох” гэдэг нь нилээн өргөн утгатай юм. Под «делом» в данном случае понимается «любой сохраняющийся финансовый

интерес и любые связи» чиновника с этими организациями независимо от того, в каком качестве он выступает.

2. Батлагдсан журам ёсоор төрийн түшмэл (чиновник), түүний эхнэр нөхөр, гэр бүлийн хамт амьдардаг гишүүдийнхээ хаанаас зээл авсан [тэдгээр] зээлдүүлэгчдийнхээ жагсаалтыг ч мөн гаргана.
3. Өмнөх пунктүүдэд дурдсан түшмэл, түүний гэр бүл, гэрбүлийн гишүүд өөрсдийн нэр дээр байдаг үл хөдлөх хөрөнгийн талаархи мэдээллээ гаргаж өгнө.

“Журам” –ын хэрэгжилтийн хүрээнд шаардлагатай бол “тухайн төрийн байгууллагын дотоод хяналтын албан ёсны бүтэц” –ээр дамжуулан түшмэдийн “мэдүүлэг” –ийг шалгах тодруулах, “ярилцлагад дуудах”, “нягтлах” замаар нэмэлт мэдээлэл гаргуулж авах боломжтой. Шалгалт явуулсан албан тушаалтан, комисс, групп шаардлагатай гэж үзвэл тухайн албан тушаалтаныг “холбогдох газарт өгч” асуудлыг эцэслэн шийдүүлэх механизм бүхий ажээ.

Америкт, Хууль тогтоогчдын ёс зүйн Дүрэм (1977) бий бөгөөд энэ дүрмийн үйлчлэлийн хүрээ Конгрессийн гишүүдэд төдийгүй түүний аппаратын ажилтнуудад ч хамаатай. Тэндэхийн чиновникуудын ашиг орлогын мэдүүлэгийн дэг харьцангуй өвөрмөц юм. Дээд танхимынханд зориулсан, тогтсон хэв загвар бүхий хавсралт – маягыг Сенатын ёс зүйн хороо боловсруулна. Мэдүүлэгийг Сенатын ажлын албанд өгнө, өгөх өрөөнийх нь дугаар (SH - 232) – ыг хүртэл зааж журамласан нарийн процедуртай. Сенатад нэр дэвшигчийн мэдүүлгийг [хүртэл] тэнд авч байгаа нь зарим талаар эргээзтэй ... сонгуулийн хорооны ажлыг хийгээд байна уу гэмээр. Мэдүүлгийг нэр дэвшигч, дэвшсэн өдрөөсөө хойш 30 хоногийн дотор, сенаторууд болон сенатын ажлын албанхан жил болгон тогтсон хугацаанд гаргадаг.

Подавать декларацию обязаны сенаторы, кандидаты, баллотирующиеся в Сенат (противоречивое, но, надо полагать, эффективное требование), а также чиновники различных рангов, служащие Сената. Подаваться декларация должна ежегодно, а для кандидатов - в течение 30 дней с момента выдвижения кандидатуры.

* * *

Улс үндэстнүүд хоорондоо бие биенээсээ харилцан хамааралтай “байнгын өрсөлдөөний орчинд” оршдог. Хэдий тийм ч төрийн өндөр тушаалтны гадаад дахь өмч хөрөнгө, гадаадын харъяат эхнэр (нөхөр) бол “энэ өрсөлдөөнд” [аль нэг талд] сөргөөр ашиглагдах сэжиг болдог гэх үзэл хандлагын зөв эсэх нь маргаантай хэвээр байна. Гэсэн ч, төрийн түшмэлийг “гадаадаас удирдах” –д сөргөөр ашиглагддаг [гэх] эдгээр “механизм” –ыг хуулийн хүрээнд хаах оролдлого улс орнуудад гарсаар байна.

Асуудлыг хаанаас яаж харахаас бүх зүйл хамаарна. Энд, оросын хөрөнгөлөг сановникуудын “эргэлзээт зарим үйлдэл” –ийг, мөн украины В.Ющенко, гүржийн М.Саакашвили –ийн эхнэрүүдийн⁶ “нөлөөлөөгүй нөлөө” –г сонгодог жишээнд дурдах нь элбэг ажээ. Гэхдээ, эдгээр

⁶ М. Саакашвили –ийн эхнэр Сандра Рулофс голландын харъяат, харин, В. Ющенко –ийн эхнэр 2005 онд АНУ –ын харъяатаас татгалзжээ. Хугацааны хувьд илүү холын түүхэн тод жишээ манайд ч бий. Бал даргын эхнэр А. Филатова –ийн зарим үйлдэл “гадаадын тагнуулын шинж бүхий” байсан тухай оросын сэтгүүлчийн монголд хэвлүүлсэн номонд буй.

үзэл хандлага ихээхэн субъектив шинжтэй “барьцгүй”⁷ гэдгийг зориуд энд тэмдэглэн хэлэх нь зөв болов уу.

Төрийн өндөр тушаалтны эрхийн хязгаарлалтын асуудлыг “ашиг сонирхлын зөрчил, авилга хээл хахуулийн цогц хүрээнд хамаатуулж үздэг; тухай өмнө бид дурдсан. Коррупцийн эсрэг тэмцэл эдүгээ улс дотоодын хүрээнээс хэдийнэ хальж, улам бүр улс гүрэн дамнан хэрэгжих глобаль шинжтэй үйл явц болсоор байна. Тиймээс, Олон улсын хамтын нийгэмлэг улс дамнасан (транснациональ) коррупцийг хазаарлах чиглэлд хүч анхаарлаа чиглүүлж байна.

Гэвч, хэдийгээр улс орнуудын хамтын ажиллагаа, ажлын уялдаа холбоо энэ чиглэлд бэхжиж байгаа ч гэсэн, төрийн өндөр эрх тушаалтны өмч хөрөнгө данс хадгаламжийн хяналтын тогтолцоонд, мөн түүнчлэн, “төрийн өндөр тушаалтны гадаад эхнэр (нөхөр) –ийн асуудалд учирч байгаа саад бэрхшээл “хүний эрх” –ийн конституциональ шинжтэй учраас олон улсын түвшиндээ нэгмөр шийдэгдэх магадлалаар ч өндөр биш юм.

ОХУ –ын Төрийн Думын спикер Сергей Нарышкины зүгээс “оросын төрийн албан хаагчийн гадаад дахь банкны дансны болон гадаад дахь үл хөдлөх хөрөнгийн эрхийг хязгаарлах, хориглох [гадаад эхнэр нөхийн асуудал ч мөн өөрцгүй] тухай хуулийн төсөл бол авилгатай тэмцэхтэй асуудалтай огт хамаатахгүй, түүнээс тэс өөр асуудал” гэж мэдэгдсэн нь “тухайлсан төсөөт зохицуулалтын хуучин хамаарч ирсэн нийтлэг хил зааглалыг” эргэж харахад хүргэхүйц ... ихээхэн анхаарал татахаар үг юм.

▮ ▮ ▮

Бэлтгэсэн, Г. Чулуун
2012.12.03

⁷ Чеченийн салан тусгаарлагчдын “анхны” удирдагч, ерөнхийлэгч Жохар Дудаевын эхнэр Алла Дудаева орос үндэстэн. Гэвч энэ байдал нь генералыг орсын эсрэг байлдсан үйлдлийг хязгаарлах механизм” болж огтхон ч чадаагүй; ... гэх зэргээр “эхнэрийн нөлөөг” үгүйсгэсэн жишээ ч олдоно. [Г. Ч.]